

ЙОРДАН РАДИЧКОВ ДЕФИЛЕТО

chitanka.info

Вчера сутринта, преди още да се е съмнало, бях в селото Прибой на река Струма. Валеше сняг и всичко бе тъй бяло, че пътят едва се разпознаваше в сутрешния сумрак. Когато вали сняг, денят настъпва много бавно, едва забележимо, той сякаш се колебае дали да излезе от сумрака, или да остане в него, надничайки към нас само с едното си око. Бяхме трима човека, отивахме на лов за диви патици. В Прибой се поделихме. Приятелите ми трябваше да минат през един мост, да заобиколят селото откъм западната страна и да тръгнат по левия бряг на река Струма, а аз трябваше да вървя по десния бряг. Десният бряг бе по-лекият за ходене, по-равен, но и по-еднообразен. Отсрещният бряг бе труден за вървене, теренът бе насечен, на места горист, на места стръмен, прорязан от сухи долове. Човек не можеше да върви покрай реката, налагаше се често да се отдалечава от нея, катерейки се по едва забележими пътеки, проправяни през лятото от овце и кози. Там имаше височини, при активен прелет ловците оставаха на височините и стреляха по ниско летящите диви патици. Особено ниско летяха те при лошо време. Десният бряг не предоставяше такива възможности, реката пристъпваше към него предпазливо, разливаше се широко, на места по пътя ѝ се изпречваха камъшови острови, тя ги прорязваше с тесни водни ивици, подплисквайки глухо в черните брегове. При добра слука по десния бряг на реката също можеше да се ловува, стига времето да раздвижи патиците. Валеше сняг, имаше хава, надявахме се, че в такова меко и снежно време ще направим хубав лов.

За да не се изгубим или отдалечим много един от други, дадохме си дума от време на време да извикваме: „Ео! Ео!“ и да се движим тъй от двете страни на реката, че да поддържаме очна връзка. При лов това е необходимо, защото човек може да изпадне внезапно в беда... Както казах, двамата ми приятели имаха по-дълъг път за вървене, те трябваше да направят обход и чак после да се спуснат до брега на реката. Духаше североизточен вятър и за да не стоя на вятъра и на снега, докато другите двама минават през моста и правят обход откъм западната страна на това глухо село, аз потърсих завет в един навес, направен от черни железни ребра и сива ламарина. Това бе автобусна спирка. Сивата ламарина я ограждаше от трите ѝ страни, едва наклоненият ѝ покрив бе също от сива ламарина. Дървена пейка се простираше от единия до другия край по цялата задна стена на навеса.

Приседнах на пейката, колкото да не стърча прав. Беше студено. Тук, под този железен навес, не навяваше сняг, но земята отдолу бе замръзнала и суха. Вятърът се втурваше вътре, сърдито и на пристъпи, сякаш се препъваше в нещо, помиташе замръзналата земя, виеше и като не намираще нищо интересно, излизаше навън с фучене, за да подмиа снега по полето. При всеки пристъп на вятъра и при кучешкия му вой шумеше сухо хартия. Като казвам кучешки вой, трябва да призная, че ми бе трудно да определя вятърът ли виеше по кучешки, или донасяше със себе си откъслечи от истинско кучешко виене, далече някъде от дълбочината на здрачното дефиле. Може би бяха кучета от съседни селища, възбудени от нещо си или изплашени от нещо.

Снегът продължаваше да вали, вятърът натискаше навеса, блъскаше го от всички страни и помежду неговото фучене и кучешкия вой чувах как шуми хартия.

Огледах се в сумрака и започнах постепенно да откривам, че всичките страни на металическия навес са облепени с мрачни книжни тапети. От тапетите ме гледаха непознати лица, избелели от времето. Това бяха некролози, лепени по различно време от близките на покойниците в селата или на техни роднини от съседни селища. Станах от пейката, почнах да се вирам тъпо и да чета в сумрака текстовете. Некролозите се застъпваха един друг, някои от тях четливи, други съвсем нечитаеми, избледнели и окъсани. Имах чувството, че чета страници, късани от *книгата на мъртвите*, лепени произволно върху стените на железния навес. Всъщност аз четях преди всичко заглавията на тия страници. Книгата на мъртвите не е кой знае колко разнообразна, нейните разпилени по стените страници ми предлагаха единствено скръбни вести, тъжни помени и жалейки, казваше се колко време се е минало от смъртта на този или на онзи човек, на този мъж или на оная жена, отбелязваха се третините и деветините, двайсетте дни и четиридесетте дни, шест месеца или година, съобщаваше се за панихиди и прочие. Бледите лица от некролозите гледаха през мен, сякаш гледат през стъкло, нищо не бе в състояние да спре погледите им. Времето бе изпокъсало и заличило една част от текстовете и от лицата, някои от тях бяха тъй избледнели, че можеха да бъдат четени или разпознати единствено на дневна светлина. За първи път попадах на такова мрачно и тайнствено място. Постепенно започна да ме

завладява натрапчивата мисъл, че някой ме е хванал за ръката и нарочно ме е въвел в този железен навес, тапициран целият с тия мрачни тапети.

Вятърът продължаваше да нахлува вътре на пристъпи, все едно че го насъскваха отнякъде срещу навеса, ръфаше с беззъбата си уста разлепената хартия, съскаше като змия по нея, виеше и се измъкваше навън, вдигайки снежен прах. Никъде не видях да свети прозорец в селото, но до носа ми достигна миризмата на дим. Някъде някой разпалваше своето огнище в къщата си или разпалваше печка.

Поразтъпках се в навеса, послушах се с надеждата, че моите приятели най-после са минали моста, заобиколили са селото откъм западната страна и всеки миг могат да изгърмят с пушките си, защото се надявах, че в такова време реката е пълна с диви патици. Нищо не нарушаваше обаче разсъмването. Само вятърът шеташе в това снежно дефиле и донасяше издалеко разпокъсан кучешки вой.

Реших да не стоя повече под този железен навес. Достатъчно време измина, вече можех и аз да тръгна по пътя, за да изляза на десния бряг на реката.

Бях направил само няколко крачки, но трябваше да спра. Открих с изненада, че по пътя пред мен някой вървеше. Аз не го виждах в снега, но дирите му личаха ясно.

Бяха съвсем пресни дири, човекът едва ли не току-що е излязъл изпод навеса и е тръгнал по пътя. Огледах внимателно наоколо да не би да греша, но грешка нямаше, следите пред мен тръгваха от железния навес.

Стана ми страшно пред мисълта, че докато аз съм седял на завет и съм разглеждал тъжните тапети по стените на навеса, чакайки моите приятели да ми се обадят откъм левия бряг на реката, то по същото това време и някой друг е бил под навеса и се е взирал в изпокъсаните и избелели некролози, търсейки познато лице или име. Но кое познато лице е търсел, ровейки се в жалейките, в скръбните вести, в тъжните помени? Своето собствено ли лице?... Докато се питах, застанал срещу вятъра, чух далечен кучешки лай. Той се носеше глухо из дефилето. По това време откъм левия бряг на реката изгърмяха пушките на моите приятели, аз извиках много бодро: „Ео! Ео!“, и добил кураж, тръгнах с широка крачка по пътя.

Оня пред мен не се виждаше никакъв.

Вятърът продължаваше да носи полегато снега и да го хвърля право в лицето ми. Но макар че по пътя пред себе си не виждах никакъв човек, то аз бях сигурен, че той е съвсем близко пред мен, толкова близко, че на следващия завой обезателно ще видя забуления му в сняг силует. Колкото и да бързах, на следващия завой не видях никого, освен равномерните, дълбоки и съвсем пресни следи по снега. Тогава усетих как по цялото ми тяло запълзяха мравки и по най-изглупял начин си помислих, че аз въобще не мога да настигна този човек по пътя, защото този човек е отдавна умрял, и ако сме стояли по едно и също време в железния навес, то той се е отбил там само за да види дали все още неговите роднини и близките на сърцето му хора го вписват в тъжните помени и жалейки.

Такаа, така, така! — рекох си. Мравките отпълзяха от тялото ми.

Спрях се. В ниското, досами брега на реката, забелязах кошара. През гъстата пелена на снега очертанията ѝ бяха неясни, тя стоеше някак си изкривена на една страна, следвайки гърбицата на брега. Изскърца невидима врата и от нея се изсипа навън блеенето на овце. Сипкав женски глас започна да гълчи някого, през снега се провидяха мръсните силуети на овце. Няколко купи сено бяха преобърнати наоколо, изпотъпкани от овцете, говореха те за занемареност и изоставеност. Откъм реката ме удари тежкият дъх на лешове. Белезникаво куче се показва между катурнатите купи сено, послуша се към идващия по дефилето кучешки лай и виене, пролая и то и се скри със скимтене в кошарата. Нещо тук, в това дефиле, тревожеше кучетата, те с лай и с вой си препредаваха едно на друго своята тревога.

Отминах кошарата, пътят сви вдясно, покатери се покрай шумаците. Реката се отдалечаваше и пропадеше в ниското. Моите приятели изгърмяха отново с пушките, вдигнах глава и видях високо горе как през полегатия сняг се носят диви патици. Те летяха срещу вятъра, по посоката, от която идеше далечният кучешки вой. Помислих, че ще бъде най-добре, ако се спусна по един улей край самия бряг на реката, и там, прикрит зад върбите, може би ще успея да отроня с изстрели някоя прелитаща патица... Така и направих. Долу в ниското имаше завет, снегът валеше тихо. Направих си удобно място за седене, може да се каже, че се разположих почти като в престол. На един пушечен изстрел под нозете ми течеше реката, на един пушечен

изстрел над мене беше небето и ако по дефилето се зададеха патици, то те щяха непременно да минат през този удобен за обстрелване коридор. Развиделяваше се бавно, един скат, обрасъл в тръни и нисък дъбак, скриваше кошарата от погледа ми, но по-нататък съзирах неясни гугли от сняг, синкав дим излизаше от гуглите. Селото Прибой се съживяваше и може би вече се бе съмнало, но както казах по-преди, когато вали сняг, денят настъпва много бавно, едва забележимо. Без да излиза изцяло от сумрака, той остава там вътре в него, надничайки към дефилето само с едното си око. Макар и стаено дълбоко в мен, едно особено състояние на напрегнатост продължаваше да ме владее; бих казал, че напрегнатост излъчваше цялото снежно дефиле със своята видима и невидима част. Това бе един свят на мълчанието, нарушаван от време на време от изстрелите на двамата ми приятели, крачещи по другия бряг на реката, и от далечния лай или вой на кучетата, донасян разпокъсано от пристъпите на вятъра.

Вятърът бучеше из дефилето по високите му части, горе той усукваше снега и си играеше с него, докато аз седях на завет в тесния улей, турил пушката между коленете си. Чувствувах как снегът ме засипва бавно и нежно и как лека-полека ме превръща в неподвижна бяла купчина. Оттук едва ли скоро щяха да прелетят патици. Приятелите ми вървяха по другата страна и с пушките си метяха, всичко, що бе накацало по разливите. Почти без изключение дивите патици, щом се вдигнеха, поемаха срещу вятъра. Не ми оставаше нищо друго, освен да седя и да чакам търпеливо. Снегът продължаваше да се сипе монотонно. Въображението ми тръгна да скита из дефилето и постепенно ме върна назад в един късен дъждовен ден, при същото това село Прибой...

Бе късна есен тогава, ръмеше студен дъжд, ниски облаци притискаха дефилето от всички страни. Водата имаше метален цвят, течеше спокойно, но властно, на някои места правеше огромни водни ключове, сякаш гигантска риба повдигаше с гърба си водата нагоре и преди още да е лъснал гърбът ѝ, се гмуркаше към дъното. Никой не можеше да каже колко е дълбока водата. Макар и да вървахме покрай нея, ние все пак се държахме на почтително разстояние, тъй че ако се подхлъзне човек, да не се окаже неочаквано във властните ѝ прегръдки. Едва ли, което тази река е прегърнала, е връщала живо. Мокрота и студ се просмукваха отвсякъде, проникваха през порите на

кожата, нахлуваха чак в душата на човека и изстудяваха всичко. Поради ниското небе част от бреговете на дефилето не се виждаха, те се скриваха в дъждовните облаци, понесени от вятъра бавно и тежко срещу течението на реката. В оня студен и мокър ден дефилето ми се видя каменно и свършено пусто. Растителността по бреговете му беше оскъдна, каквато е обикновено растителността, поникнала върху камъни и в пукнатините на скали. Тук никаква жива твар не се виждаше освен ниско летящи диви патици. Те се придържаха към извивките на реката и летяха на юг, към Гърция. В това пусто дефиле налетяхме на овчарска кошара. Човек никакъв не се виждаше, мръсни овце стояха в калта и ни гледаха. Едно куче излезе иззад кошарата, но не намери нищо интересно в нас, защото се прозя и се върна назад. Изглежда, че там то лежеше на сушина. Наоколо имаше разхвърляни овчи лешове, добре изпрани от дъжда. Лешовете се виждаха да се поклащат и досами брега на реката. Кой и за какво е изхвърлял тези овчи лешове тъкмо тук, не можахме да разберем. Техният вид, пустотата наоколо, дъждът, смълчаните под дъжда живи овце, ниското небе, което се търкаляше тежко и бавно отгоре ни като танк, който всеки миг може да се сгромоляса в дефилето и да ни смачка — всичко това ни подтискаше. Бях заедно със сина си и с още един приятел, ловец, Панко. В нерадостния пейзаж само сините очи на Панко донякъде внасяха тиха приветливост и човешка надеждица. Очилата на сина ми бяха мокри от дъжда, мисля, че момчето почти не виждаше това сурово и мрачно дефиле или ако го виждаше, то гледаше на него, както се гледа през стъкло, по което непрекъснато се стича вода. Не бих казал, че дефилето изглеждаше зловещо. Но в неговата мрачност се прокрадваше нещо загадъчно и тайнствено. Късната есен бе нахлула тук с цялата си сила, метеше мощно всичко живо из дефилето и разчистваше пред себе си пътя на зимата.

(Прелетя стремително зимно бърне, зърнах го само за няколко мига — то пикираше ниско над водата и изчезна в камъшите ли, в снега ли, дявол го знае!)

Обикновено наричаме такава време кучешко. Мисля, че човекът е оклеветил дъждовната част от есента, той приема от нея само сухите дни, пъстротата, циганското лято, и толкоз! Не настоявам, че да те мокри дъжд в един унил и неприветлив пейзаж е много приятно, но и в такава време ме е обземало чувството, че наоколо ми се извършва

някакво тайнство и обръщайки гръб на вятъра и на дъжда, човек се ослушва да долови далечните позивни на диви гъски, невидими в дъжда, объркани и разпилени сред мрака на тежките облаци. И позивните на дивите патици чува човекът ниско над себе си, без обаче да ги вижда, понякога свистене на крила долавя, стотици и хиляди крила свистят, внушавайки ни едва ли не, че самите дъждовни облаци размахват тежко сиви крила и плющейки в дъжда, преминават тежко през каменното дефиле. И никаква друга птица нито се чува, нито се вижда! Понякога тези северни летци се изсипват върху реката, някои от тях заспиват мигновено от умора, други почват да се гмуркат, търсейки храна на дъното...

Пуста страст! Щом завали дъжд и ниски облаци захлупят град София, ставам нервен, очите ми са непрекъснато навън, ето — казвам си — има хава... има хава за прелет... хайде... време е! И ето как тази пуста страст ме бе довела тук при това унило и нерадостно дефиле, при овчите лешове, при застаналите мълчаливо овце, потънали до коремите в кал.

Казахме си, че в края на краищата човек се ражда сред стихии и трябва да живее сред стихии, това донякъде ни даде кураж да повървим още из дефилето и късно подир обяд, мокри като кокошки, ние тримата се добрахме до едно ханче, едва забележимо в дъжда, сиво, какъвто сив бе и околният пейзаж, мокро и то като кокошка, от всичките му страни се стичаше вода. То всеки миг можеше да се подхлъзне по склона и да тръгне да плува из дефилето. Никакви признаци на живот не даваше ханчето, стъклата на всичките му прозорци бяха запотени. Отръскахме водата от себе си, отупахме шумно ботушите си пред прага и хлътнахме и тримата в сивата сграда. Ханчето беше неугледно, то не правеше изключение от крайпътните ханчета на България по това време. Попитахме ханджията може ли да ни подслони и нахрани в тая мокра бърлога, той излезе човек на място, разбра ни веднага, изглежда, че не бяхме първите патичари, които търсеха подслон и сухоежбина в ханчето му. Беше висок и сух човек, към шейсетте. Лицето му бе продълговато, барутеносиво, погледът му внимателен и дружелюбен. Човекът имаше топли очи, усмивката му излъчваше приветливост и може да се каже, че приветливост вееше от всичките му жестове, от походката му, както и от тембъра на гласа.

Носеше нов зелен каскет с наушници. Наушниците бяха привързани върху горната страна на каскета със зелен шнур.

(Три патици прелетяха на пушечен изстрел. Сториха ми се леки като пеперуди, помислих си със съжаление, че дивите патици са гладували дълго през зимата, затуй са олекнали тъй много. Размърдах се под снега, но не успях да стрелям.)

Такива каскети се шият в Германия, каза Панко, и попита ханджията германски ли е каскетът, оня каза, че е германски, донесен му бил от негов приятел, шофьор в международния транспорт. Аз не съм ходил в Германия, но Панко е ходил и именно там бе видял този тип каскети с възвърнати нагоре наушници, затова с такваз компетентност попита. Ханджията на свой ред ни попита ще искаме ли нещо да прием за затопляне, натуря дърва в тенекиената печка, предложи ни и да хапнем нещо, макар че не бе бог знае какво, но гладен човек винаги може да бъде нахранен, а сит човек — никога. Този приветлив и сух човек се казваше Иван, топлех ръцете си на кюнците на печката и гадаех наум откъде ли са го довели ветровете на това пусто ханче. Като се постопахме, разпитахме дали през последните дни са се вестявали тъдява други ловци, или откакто почнаха дъждовете, всичко живо се е скрило на сушина? Споменахме между другото и за овцете и шилетата, които мрат край кошарата в дефилето, но овчарите не закопават, ами оставят лешовете им на дъжда, сякаш очакват Струма да излезе от бреговете си, да започне световният потоп и тогава заедно с потопа да тръгнем по дяволите и всички ние заедно с лешовете! Разбрахме, че дни наред никакви ловци не са се вестявали по дефилето или поне в ханчето не са се отбивали, макар че едва ли оттук може да мине ловец, без да свърне в ханчето да отпочине и да се стопли. Преди няколко седмици имало много дивигъски, късно вечер летели ниско над ханчето, една част от тях кацала във водата, друга част тръгвала из нивите с посеви и много посев съсипали. Посеви ли? — рипна Панко от стола си. Посеви, рече ханджията, от завоя надолу има посято жито и дивите гъски падаха в посевите. Това е било посевна гъска — въодушеви се Панко. Това е малката гъска, някои я наричат още и циганка! Той почна да възкликва и да се тюхка как ние не сме се случили тъдява, когато из посевите са падали дивигъски... Дивите гъски бяха голямата страст на Панко.

(От отсрещния бряг моите приятели изгърмяха с пушките си. Не ги виждах в снега, по гърмежите определих, че са се разположили по височините. Извиках към тях: „Ео! Ео!“, послушах се да дочуя отговора им, но те въобще не ми се обадиха, ами изгърмяха още веднъж. Видях над реката да лети бавно и високо патица с белезникав корем. Не можах да разпозная вида ѝ, помислих си, че може да е балтийска патица. Поразмърдах се, почна да ми става студено. С едното си ухо продължавах да долавям бучене и вой, идващи от дълбочината на дефилето.)

Ханджията изказа съжаление, че не сме били тук, когато из посевите е имало диви гъски. Той може обаче да ни заведе край едни разливи, където привечер се събират много диви патици. Там имало дига, нивото на Струма сега е високо, водите ѝ прехвърлят дигата, направили са широки и тихи разливи. Мястото не било далече от ханчето, трябва само да се мине през селото Прибой и тогава вече там ще се види кое как. Бяхме поизсъхнали край печката, постоплили се бяхме, тъй че имахме куража да излезем отново под дъжда. Ханджията предложи услугите си да ни откара до мястото, каза ни, че имал навън под навеса една стара таратайка, малко раздрънкана, но все още надеждна за черните пътища на дефилето. Попитахме обаче удобно ли е да се затвори ханчето в това лошо време, може изпаднал пътник да потропа, да поиска да се стопли и подкрепи? Ханджията се усмихна малко разсеяно и като ни опипа последователно с приветливите си очи, ни каза, че откакто били почнали дъждовете, ние сме единствените посетители и че едва ли ще се намери друг луд да тръгне в това време из дефилето... (Излезе, че от няколко дни ние бяхме първите луди, появили се по тези места.)

И така, със сина ми и с Панко излязохме навън. Ханджията заключи вратата на ханчето отвътре, по едно време чухме нещо да бръмчи и потраква и когато се обърнахме в тази посока, видяхме край самото ханче да се плъзга споменатата таратайка. Беше стар автомобил, сив като дъжда, очукан, с високо шаси. Може да се каже, че се сливаше идеално с околния пейзаж, не нарушаваше нищо от сивотата му. Качихме се и потеглихме по един път, видим само за ханджията. Тъй като кормилото на автомобила стърчеше много нависоко, той се повдигаше от време на време от седалката, за да поглежда над него вървим ли по правия път. Дъждът барабанеше силно

по тенекиения покрив, колкото и да триехме стъклата, те се запотяваха мигновено. От това пътуване съм запомнил само сивотата, дрънченето на желязо, виенето на мотора по височините и зеления германски каскет на ханджията, с привързани отгоре наушници. На едно място колата възви, наклони се силно, подскочи напред, блъсна се и спря. Моторът бе изгасен, но още дълго време нещо вътре в него клокочеше и се стичаше, пукаше, съскаше и скимтеше. Таратайката наместваше старите си кокали и щом ги намести, онемя.

Слязохме.

Дъждът продължаваше да плющи със студените си камшици, съшиба ни веднага, щом излязохме от автомобила, ханджията развърза наушниците на своя зелен каскет и ги възвърна върху ушите си. Следвайте ме, рече ни, и дръжте готови пушките!

Поведе ни покрай висок насип. Виждахме само част от река Струма, голите тополи покрай бреговете ѝ, камъшовите острови, ниски върби. Насипът ни служеше за прикритие. На едно място, посред върби и трънак, водачът ни се сниши и започна да ни прави знаци с ръце да вървим по-предпазливо и да сме готови с пушките. Приблжихме, доколкото бе възможно, предпазливо, макар че на всяка крачка се хлъзгахме по мократа земя, и надникнахме над насипа. Пред очите ни се разкриха широките и тихи разливи, за които ханджията ни бе говорил в ханчето. Из тях плуваха, гмуркаха се или дремеха стотици патици. Изгърмахме, посред плясъка на криле се опитахме да догоним излитащите птици с по още един изстрел, скършихме пушките, всеки един се мъчеше да напълни отново, но правеше това припряно, а през туй време дивите патици направиха кръг, прелетяха над нас, викайки с всички сили останалите долу на водата, и като видяха, че останалите върху водата не искаха да отлетят с тях, набраха височина и изчезнаха в дефилето. Вятърът постепенно избута убитите патици към сушата, прибрахме ги, всеки един от нас окачи по няколко на кожената висилка и почнахме да умуваме как да се разположим и да застанем на такива места, че да можем да обстрелваме разливите. Ханджията ни каза, че на този дъжд е глупост да се стои, по-добре е да идем да се подслоним на сушина, като от време на време прескачаме до разливите, и ако са дошли патици, да стреляме. Като казваше сушина, той имаше предвид една стара къща, недалече от таратайката. Къщата била негова, купена на ниска цена, ако един ден му стигне ръка, можел да я постегне и да

направи от нея подобие на вила, нищо че мястото не изглежда съвсем угледно, през пролетта тук било хубаво. Едва сега видяхме недалече от автомобила една ниска къща, сива, съвсем близко до разливите, почти прилепена за стръмния скат зад нея. Няколко оголени сливи надничаха покрай стените ѝ, колкото да подсилят нерадостния пейзаж. Дървено стълбище, посивяло от времето, водеше към горния етаж на къщата. В дъното се виждаше врата и един прозорец с железни пармаци от едната страна на вратата. Всичко туй бе разнебитено, коминът бе отнесен наполовина от буря ли, от дъждовете ли бе отмит, дявол го знае! Къщата сега е необитаема, рече ханджията, но като я потегна, ще стане тя обитаема и тогава мога да каня приятели ловци тука на нощувка, а и рибари също тъй мога да каня, защото тук Струма, макар и да е малко мръсна, е пълна с риба и при хубаво време по куче да хвърлиш, ще улучиш въдичар.

Къщата, която ханджията нарече *необитаема*, ми приличаше на разнебитен Ноев ковчег, изхвърлен от придошлата река на сушата. Гледката бе безрадостна и подтискаща, забелязах, че дори сините очи на Панко помръкнаха. Времето бе напреднало, из дефилето се просмукваше здрач, есенните дни са къси и малко се двоумяхме дали да не си тръгнем веднага. Не бих могъл да кажа, че се разбързахме изведнъж, изплашени да не би да замръкнем на това неугледно и подтискащо място, но помня, че с не особено голямо желание, колкото да не развалим хатъра на ханджията, се решихме да влезем в разнебитения Ноев ковчег, който той смяташе подир време да направи *обитаем*. И понеже ханджията се понесе чевръсто напред, то не ни остана нищо друго, освен да го последваме, като по пътя се съгласихме помежду си, че ако в дефилето има вампири, то едва ли ще намерят те по-подходящо място от това изхвърлено от времето *необиталище*. Панко реши да се пошегува и попита ханджията дали тая сушина не е някоя тайна *обител* на вампири, но ханджията само ни погледна през рамото си, засмя се и продължи да върви пред нас. През дъжда почнах да съзирам силуетите и на други къщи, някои се криеха зад ниски каменни огради, зидовете бяха от суха каменна зидария, други стояха съвсем оголени, ни ограда се виждаше край тях, ни порта, за да каже човек, че тия къщи са част от селище. Всички те имаха запустял вид, подобие бяха на Ноеви ковчези, пренесли част от някакъв живот в себе си и изоставени и напуснати от самия живот... Ханджията се изкачи

по дървените хлъзгави стъпала, придържайки се покрай стената, и кога стигна вратата, натисна я с рамо, но остана изненадан, че вратата не се отвори. Той надникна през прозореца, върна се пак при вратата, натисна я отново с рамо, но вратата отново не се помръдна. Ние един по един се качихме по стълбите, горе имаше широка дървена веранда. Застанахме на верандата, ханджията прояви известно безпокойство. Той ту натискаше вратата, ту отиваше да погледне през прашните стъкла на прозореца, но те бяха тъй много замърсени и покрити с паяжина, че нищо не се виждаше от другата им страна.

— Вътре има някой! — рече ханджията и извика високо: — Отвори!

Никой нито се обади, нито отвори.

Ослушахме се, по едно време се дочу шепот, предпазливи стъпки прекосиха стаята и стихнаха.

(Още две патици прелетяха, стрелях, но не улучих. Заредих пушката, поотърсих снега от себе си и зачаках. Помислих си, че макар и да не улучих, е добре, гдето стрелях, по тоя начин приятелите ми от отсрещния бряг ще разберат в коя част на дефилето съм.)

Стъпките в стаята стихнаха, но шепотът продължи да се чува. Лицето на ханджията се изостри, той се засили и като натисна с рамо, вратата под рамото се поддаде, бравата ѝ отхвъркна с дрънчене и човек и врата влетяха заедно в зейналата пропаст. Вътре бе тъмно, отвън ние нищо не виждахме, чухме само как изплющя плесница и един момчешки глас рече спокойно: „Добре, бай Иване, добре... ти ще ми платиш за тая плесница... тя, тая плесница, ще ти излезе скъпа на тебе!“... „Марш, марш! Вън!“ — закрещя ханджията, показа се пак на вратата, влезе отново вътре, но веднага отстъпи назад, сякаш се боеше, че отвътре го гледа змия и всеки миг може да го клъвне по лицето. Тогава видяхме как на вратата вместо змия се показва висок юноша. Той имаше мургаво пъпчиво лице, главата му бе ниско остригана, пълна с белези. Носеше туристически обуца, оплескани целите с кал, с кал бе оплескан и панталонът му. Палтенцето му не бе по негова мярка, с възкъси ръкави и тясно, имаше неопределен цвят, между сиво и бозаво. Трудно ми е да кажа дали момчето бе отслужило войник, или му предстоеше да служи. „Хайде ма! — рече то, обръщайки се през рамо. — Да не искаш с бъклица да те канят!“ На прага до него се появи момиче, с обуца с високи токове, с дънки и с жълто шушляково яке.

Момичето бе дребно, мургаво, с невинно изражение на лицето. Извънредно чевръсто и гъвкаво, то мина по цялата веранда покрай всички ни, без да погледне ни одного от нас, сякаш там нямаше никакъв човек; загледано бе единствено в дъжда пред себе си. Бе малко скитниче, черно и напрашено от възлищния прах на съседните каменовъглени мини, опушено като градско врабче от тецовете и от металургичните заводи на града, живеещо като сивото градско врабче, тоест — като птичка божия, и где какво се намери троха, добре! А момчето беше добра троха, сглобено от мускул и жила, с огнени очи, черновеждо. То пропусна мургавата малка госпожичка пред себе си, мократа и хлъзгава стълба заскимтя под краката им. Момичето се придържаше с ръка за стената и през цялото време шумеше с шушляковото яке.

Погледнах към сина си. Той се бе обърнал гърбом към нас, загледан в обгърнатото в зрач дефиле, и пушеше. Димът се напластяваше край него, сгъстяваше се, но не се придвижваше наникъде.

Щом момичето слезе от стълбата и спря да шуми с якето си, токовете на обуцата му веднага потънаха в калта. То се наведе, запретна крачолите на панталона си, без да бърза, изпод панталона се показаха мургави яки прасци. Докато я чакаше и стъпваше нетърпеливо от крак на крак, момчето до нея вдигна яката на отесненото си палто, мъчеше се, ако може, някак да скрие от дъжда поне част от остриганата си глава. А, обърна се внезапно момичето, забравих си *мичела*! То се върна назад, газейки през калта, разперило бе леко ръцете си, балансираше с тях. Все тъй балансирайки и шумейки с шушляковото яке, се изкачи по стълбата, премина покрай нас, давайки си вид, че не ни забелязва, и изнесе от стаята къса бамбукова пръчка с привързана към нея макара. Аз не зная дали тази въдица някога е била замятана в реката. Макарата ѝ отдавна бе извадена от строя, вързана бе тя набързо и несръчно към единия край на пръчката. В макарата нямаше никакво найлоново влакно. Именно това съсипано рибарско съоръжение малката мургава госпожичка наричаше *мичел*.

Гледахме ги как вървят под дъжда. Те лъкатушеха между каменните зидове и развалините на тази мокра пустотия наоколо, край зидовете и развалините стърчеха оголени черни дървета, турени там от

природата, за да подсилват нерадостния пейзаж. Момчето и момичето ту изчезваха зад някоя порутена къща, ту пак се появяваха, докато накрая дъждът и настъпващият здрач ги попиха постепенно; остана още малко да се мярка само жълтото шушляково яке.

Дъждът се усилваше, свечеряваше се. От цялото дефиле наоколо струеше враждебност. Сивите контури на запустелите къщи взеха да се изгубват. Лека-полека ние се размърдахме върху верандата, раздвижи се и напластеният дим от цигарите. Огледахме се и мога да кажа, че лицата на всички бяха гузни. Навярно и моето лице е било гузно, не зная. Чувствувах се крайно неудобно пред сина си, струваше ми се, че преди малко към него бяха посегнали. Той бе свалил очилата си, триеше ги много бавно, мъчейки се да изсуши мокрите им стъкла. Панко пушеше, плюеше от верандата към дъжда, сините му очи бяха станали сиви. Ханджията гледаше тъпо към дефилето, по едно време поклати глава и рече: Себе си май ударих!... По-късно разпитахме откъде могат да се появят в тая пустош момче и момиче, как стигат дотук, откъде идват и т.н., и т.н. Ханджията ни каза, че най-често тук идват от Перник, главно на автостоп идват, с камионите, и нали мястото е пусто и необитаемо, то те ползват къщите и понякога остават и на преспиване. Панко продължаваше да пуши, да плюе и да коментира горе-долу със следните думи: И за какво ни беше потрябвала на нас сушина, като сме мокри като кокошки! Само за да развалим работата на двама млади, дошли чак тука, на края на света, да се любят, а ние вместо да минем тихо и на пръсти покрай тях, нахлухмe право отгоре им като варвари!

Че беше нелепо, нелепо беше, но какво можехме да направим?

Ами какво? Поне да ги вземем с автомобила! Те в този дъжд няма да стигнат доникъде!

Така и направихме. Ханджията се разбърза, притвори разбитата врата, върза я криво-ляво с ръждива тел, качихме се в таратайката, тя сума време ръмжа опърничаво, съпротивяваше се на стопанина си, но най-после отстъпи и се понесе по каменистия и пълен с локви път в посоката, в която изчезнаха момчето и момичето със сиромашкия мичел. Не ги настигнахме никъде по пътя, изчезнаха те, като че се бяха стопили и потънали вдън земя.

Постепенно те и във въображението ми почнаха да се стопяват и да потъват; малко още там остана да трепти жълтото яке на онази

малка мургава госпожичка, тясното пепеливо лице на ханджията със зеления германски каскет, мокрите зидове, неясните контури на изоставени къщи, овчи лешове, мокрота, здрач...

... Размърдах се в тесния улей, отърсих снега от себе си. Под мен долу кацнаха патици, течението на реката ги понесе бавно, приближавайки ги постепенно към брега. Наблизо там имаше върби и ракити, патиците можеха да бъдат издебнати. Мокрият есенен ден съвършено се измете от съзнанието ми. Кацналите във водата диви патици ме мамеха към себе си, спуснах се по улея надолу към брега и приведен ниско с готова за стрелба пушка, почнах да се промъквам покрай върбите и раките. Ако в улея бях на завет, то тук вятърът метеше снега и го хвърляше право в лицето ми. Не чувах вече нито бученето на дефилето, нито разпокъсания и далечен кучешки вой. Дочух по едно време, че над мен прелетяха примкари, сипейки през дефилето своето равномерно и красиво: прим... прим... прим... Потърсих ги, но не ги видях, снегът се бе усилил и ги скриваше от погледа... Продължих да дебна покрай брега. С голямо разочарование открих, че водата пред мен бе чиста. Патиците се бяха оставили да ги носи силното течение на реката, видях ги много далече напред. Там дефилето правеше голям завой, водата се разливаше нашироко и птиците отникъде не можеха да бъдат издебнати. Останах скрит в раките с надеждата нещо да прелети на изстрел. На няколко пъти дочувах гърмежите от пушките на моите приятели и по гърмежите можах да определя, че те се движеха срещу течението, връщаха се обратно. Малко по-късно видях силуетите им в снега, извиках им: „Ео! Ео!“, те ми отвърнаха неохотно.

Обърнах гръб на вятъра и тръгнах и аз успоредно край брега, назад към селото Прибой, към железния навес, облепен с мрачни тапети. От няколкото загуглени къщи се виеше дим, той изглеждаше приветлив, издаваше присъствието на хора. Денят изведнъж просветля. В един двор червен петел се разхождаше в снега, по-нататък се показва момче, то теглеше подире си шейна. Когато се изравних с навеса, видях, че вътре на пейката седи човек в зелен шинел и зелена фуражка с платнена емблема на фуражката. Някога тази емблема сигурно е изобразявала нещо, но слънцето, дъждът и ветровете тъй я бяха брулили, че по никой начин не можеше да се каже сега какво изобразява, а едва ли и собственикът ѝ можеше да каже. Той седеше

разположен удобно на пейката, бе разкопчал дългия си шинел, имаше дружелюбен вид, чакаше идването на автобуса. Бе си пийнал. Некролозите, налепенни по стените на навеса, не му правеха никакво впечатление, изглежда, че бе свикнал с тях.

— Няма лов? — попита ме човекът от навеса.

— Няма! — казах му. — Сутринта рано имаше малко патици по реката, но се ометоха! Времето е хубаво, снегът не е спирал да вали, а прелет почти никакъв!

— То е защото има бяс по кучетата и по лисиците! — рече човекът със зеления шинел. — Не чувате ли как дефилето бучи и вие... Кучетата вият. Когато има бяс, кучетата усещат отдалеко и вият. Тая година бяс обаче има и по домашните животни, в съседното село има побеснели шилета, ветеринарният наредил оня ден да заколят едно от тях, мислели го, че е болно от нещо. Изпекли го и го изяли заедно с ветеринарният, а после се оказва, че има бяс по домашните животни и сега всички чакат да видят дали ония с ветеринарният, дето са яли шилето, ще побеснеят. А кучетата сега ги изстребват. Нощем те се давят с бесни лисици и от това побесняват.

Има нареждане за избиването им, в Дебели лаг избиха сто и трийсет кучета. Нашите тука още се помайват, обаче в Дебели лаг изстребиха всичките сто и трийсет кучета, там кметица управлява, но нищо, че е жена! Като има бяс, то всичко трябва да се подложи на изстребление, лисица било, куче било, домашно животно било...

— ... — Човек било! — опитах се да го подведа, но оня под навеса помисли, поклати глава и рече:

— Човек не!

Зърнах откъм моста моите приятели, неясните им силуети все повече и повече се очертаваха в падащия полегато сняг. Вятърът натискаше върху навеса, нахлуваше вътре в него, шумеше в разпокъсаните страници от книгата на мъртвите, облизваше ги със сухия си език и се измъкваше навън, виейки в острите ръбове на сивото желязно съоръжение. Непознатите и избелели от времето лица гледаха през мен. Струва ми се, че те гледаха към дефилето. За миг си помислих, че докато дефилето бучи и вие, то постепенно се покрива с кучешки лешове. Добре е, че снегът продължава да вали и зимният ден гледа човешките ни дела само с едното си око...

Ето такъв бе за мен 20 февруари 1982 година. Вчера.

Днес, 21 февруари, продължава да вали сняг. Валяло е през цялата нощ, на разсъмване още валеше. Градът се раздвижи бавно и тихо. При сняг шумовете в София добиват човешки обем. Виждам през прозореца как навън са наизлезли съседни, почистват снега от тротоарите, правят пъртини в дворовете, измитат снега от автомобилите. Две гладни сойки дойдоха, намериха изсъхнали ябълки в градината пред прозореца, през целия ден, докато работих, чоплеха сухите плодове, някои от тях събаряха в снега, слизаха долу да ги търсят, отново се връщаха в дървото, обикаляха, кълвяха спечените плодове, прехвъркваха по съседните дървета, търсеха и там от клонка на клонка и така през целия ден тези пъстри и леки птици се бореха с глада. А снегът продължи тихо да се сипе, леко наклонен от вятъра. Сетих се, че селото Прибой съвсем е изчезнало под преспите и колибата на овцете е изчезнала под преспите, и железната автобусна спирка е потънала до колене или до пояс в сняг, и не зная дали през преспите не е идвал отново оня отдавна умрял човек да чете тъжните помени и жалейки, за да види дали неговите роднини и близките на сърцето му хора още го вписват в тъжните помени и в жалейките. Или всичките пъртини на дефилето са засипани и само глухо бучене се носи из него и откъслечен кучешки вой, ако все още тук и там е останало живо някое дворно куче, някой малък скитник и селски безделник, добродушен и сговорчив, който може по цели часове да се излежава покрай някоя купа сено или под някой навес в очакване да се зададе човек по пътя. Тези малки безделници само чакат човек да им подвигне, мигом притичват те към човека, размахвайки дружелюбно опашката си, без да знаят дали кора хляб ще им бъде подхвърлена, или ще бъдат замерени с камък. А може би всички в глухо бучащото дефиле ги постига участта на събратята им от Дебели лаг... През прозореца насреща си виждам как в съседния двор излиза човек с червено шушляково яке и дървена лопата. Той отива в дъното на двора, в дъното се белее новата врата на автомобилен гараж. Човекът с якето отключва вратата, разтваря едната ѝ половина и мигом оттам излетяват два едри сиви вълкодава. Те се нахвърлят върху човека с якето, опирайки лапи на раменете му, показват червените си дълги езици, той нещо им говори и нежно ги бута от себе си. Вълкодавите тръгват да си играят в снега, а стопанинът им се залавя да почиства снега пред гаража. От къщата по някое време излиза жена с дълъг пенъоар, с

наметната върху пенъоара бяла жилетка. Жената е по пантофи, щом стъпва в снега, пантофите ѝ изчезват. Двата вълкодава идват да се умилкват около нея, отъркват се о пенъоара ѝ, жената се навежда и потупва ту единия, ту другия вълкодав по ниските полегати чела. Гледам я и се мъча да си спомня чии обуца по подобен начин бяха потънали? Ааа, сещам се, така потънаха обувката на оная мургава малка госпожичка от дефилето, на онуй опушено градско врабче, само че не в сняг потънаха, ами в студената кал и в локвите... По някое време вълкодавите престават да се умилкват около стопанката, лягат направо в снега, будни, но спокойни, загледани към улицата. Картината е едва ли не като от илюстрирана картичка — тъй неестествено ми изглежда всичко в своята белота и спокойствие. Еее, господо вълкодави! — казвам си, — да знаете само какъв вой надават сега вашите събратя в едно глухо каменно дефиле и колко кучешки смърти скрива този тих сняг в това каменно дефиле!... Съзнанието ми дълго бе заето с дефилето, накрая се умори. По някое време се отказах да наблюдавам и вълкодавите, гледах само падащия сняг с надеждата, че ще се отморя. Но ето че въображението ми, макар и уморено, постепенно започна да изтръгва от падащия сняг силуета на бягащо каменно куче. Странно бе, че това каменно куче нито ме приближи, нито се отдалечи, ами оставаше все на едно и също разстояние. Силуетът му не бе съвсем ясен, но въпреки това ми се струваше, че някъде, някога съм го виждал. Съзерцавах го дълго, без да мога да си отговоря какво точно тича през напрегнатото ми съзнание — мой спомен ли тича, някое каменно изображение ли, видно някъде, спомен на мой прародител ли, или просто самото време тича през падащия сняг, добило най-неочаквано образа на каменно куче? И докато то тичаше, от дълбочината на дефилето се появи непознат човек. Гледаше ме втренчено. Иззад него, все от дълбочината на дефилето, се появиха кучешки сенки. Те го следваха по петите. Когато той се спря, загледан втренчено в мене, то и кучешките сенки се спряха и ме загледаха втренчено. Изведнъж се сетих, че този непознат е същият оня отдавна умрял човек, който бе идвал предишната нощ в Прибой да чете некролозите в навеса. Той продължаваше да ме гледа втренчено, върху меланхоличното му лице бе застинала гримаса на разочарование. С ужас започнах да разбирам, че този отдавна умрял човек, следван по петите от кучешките сенки, не гледа на мен, както се

гледа на жив човек, а ме гледаше той и ме четеше, както се гледа и се чете скръбна вест, тъжен помен или жалейка. Мигар вече и аз станах един избелял и труден за разчитане некролог? — попитах с тъга себе си...

Снегът продължаваше да вали.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.